

2020

ulazica

**KULTURA
UMETNOST
DRUŠTVENA PITANJA**

2020

KONKURS

KNJIŽEVNI

ULAZNICA

ulazica

**časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja,
Zrenjanin, god. LIII, decembar 2020.
broj 256**

**ZA IZDAVAČA
Milan Bjelogrlić**

REDAKCIJA

**Vladimir Arsenić (glavni urednik),
Milan Bjelogrlić (odgovorni urednik),
Mića Vujičić, Goran Lazić
i Vladimir Tot (tehnički urednik)**

KOREKTURA

Dragana Sabovljev

IZDAVAČ

**Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“
Zrenjanin**

ULAZNICA

Sadržaj

Saopštenje žirija Književnog konkursa *Ulaznica 2020*, 3

POEZIJA

Luca Kozina: *Uspoređivanje*, 7

Aleksandra Jovičić: *Draga mama*, 10

Ana Avramov: *Jugo*, 14

PROZA

Marija Rakić Mimica: *Šamar*, 25

Nevena Karanović: *Influenserka*, 30

Martin Grabas: *Ukleti svetionici*, 34

ESEJ

Milena Lazić: *Stabilnost otvorene strukture identiteta*, 39

Nevena Stanojević: *Usamljeni Minotaur u „Asterionovom domu”*, 43

Danica Đokić: *Yugoslav: smrt i dokolica*, 48

Saopštenje žirija Književnog konkursa *Ulaznica 2020*

Žiri Književnog konkursa *Ulaznica 2020* u sastavu: Alen Bešić, književnik i urednik iz Novog Sada, Dunja Ilić, urednica i kritičarka iz Kikinde, predsednica žirija, i Vladimir Arsenić, urednik časopisa, sa zadovoljstvom je konstatovao da se povodom javnog poziva na online konkurs koji je objavljen u maju 2020. godine odazvao srazmerno veliki broj autorki i autora. U ovim teškim pandemijskim vremenima, obradovala nas je činjenica da su radovi stigli iz svih država bivše Jugoslavije.

Žiri je jednoglasno odlučio da nagradi sledeće rade:

Poezija

Prva nagrada: **Luca Kozina**, Split – *Uspoređivanje*

Druga nagrada: **Aleksandra Jovičić**, Lešak – *Draga mama*

Treća nagrada: **Ana Avramov**, Zrenjanin – *Jugo*

Proza

Prva nagrada: **Marija Rakić Mimica**, Split – *Šamar*

Druga nagrada: **Nevena Karanović**, Beograd – *Influenserka*

Treća nagrada: **Martin Grabas**, Pančevo – *Ukleti svetionici*

Esej

Prva nagrada: **Milena Lazić**, Beograd – *Stabilnost otvorene strukture identiteta*

Druga nagrada: **Nevena Stanojević**, Čićevec – *Usamljeni Minotaur u „Asterionovom domu“*

Treća nagrada: **Danica Đokić**, Jagodina – *Yugoslav: smrt i dokolica*

Žiri najpre želi da pohvali sve učesnike jer poslati radovi već po sebi predstavljaju čin hrabrosti da se u ovako teškim vremenima učestvuje na književnom konkursu. U nemogućnosti da sve pristigle radove nagrade, članovi žirija su se odlučili za navedene jer su se oni izdvojili svojim književnim kvalitetom, poetičkom doslednošću i vrhunskom obradom izabrane teme. Zanimljivi i različiti po svojim tematskim istraživanjima, a napisani sa upečatljivim književnim umećem i uverljivošću, ovi tekstovi su se iz mnoštva izdvojili zrelošću izraza, premda se radi o mладим osobama.

U svom ocenjivanju žiri je vrednovao isključivo kvalitet umetničko-jezičkog izraza koji je u nagrađenim radovima nesumnjiv. Organizatori se još jednom zahvaljuju svim učesnicima koji su poslali radove u izmenjenim i teškim okolnostima jer su i ove godine pred žiri stavili veliki posao i odgovornost. Nadamo se da će konkurs i sledeće godine biti ovako uzbudljiv po pitanju broja kvalitetnih tekstova. Istovremeno, nadamo se čemo raditi u neuporedivo lakšim okolnostima, bez pandemijske pretnje.

U Zrenjaninu, 19. 11. 2020.

*Za žiri Književnog konkursa **Ulaznica 2020***

Dunja Ilić – predsednica

POEZIJA

Uspoređivanje

Udaljena si od mene kao kralješak od kralješka,
brza si poput janjeta u bijegu od svećenikovog noža,
spora kao sumrak prije Silvestrova,
rečenice su ti kratke kao vikend na Cresu,
smrt se s duhova u tvom krevetu osipa poput kiše s mačjeg krvna.

Kada nam se kože jednog dana izližu,
mjesec će se zaokružiti kao niz grlo otkotrljana breskva i
nasmijati se glasno poput djeteta.

Bijeg

U sebi imaš nešto od melankoličnih krajolika zaboravljenih bajki.

Kao dječak vidjela si krv pretvorenu u vino,
tvoje pretkinje su te zavijale u smokvino lišće,
bila si djeveruša na svatovima cvijeća.

Naučila si vatru da gori kao led,
suncu si pokazala kako puhati kao mjesecina na vodi.

Okrenula si leđa nevinosti i pobjegla od stvarnosti
samo s čarapama na nogama.

Proletna pjesma

Zajašit ću bumbara veličine jabuke,
plovit ćemo niz Mliječni put dovoljno dugo da
mi iz prstiju procure nektari zvijezda.

Trampolin će biti suncu okrenuti trbusi uspavanih risova,
odvidat ću stopala s nogu da se dočekam meko.

Pjesme ću rastezati u ustima i probijati mjehuriće jezikom
da iz njih iscure melodije, kontrapunktovi, krvlju slijepljena lica i
ukradeni uzdasi.

Moj će osmijeh biti kriška naranče,
mazat ću si oči peludom,
uranjati lice u zoru,
umakati prste u šlag od oblaka.

Trčat ću bosonoga unatrag kroz polje spomenuto u šaptom
prepričanim bajkama za djevojčice s raspletenim kosama
i kićmama iskrivljenih od slušanja zemlje kako raste nakon kiše.

Bit ću divlja,

draga mama

trebalo je ranije da mi kažeš
da je dovoljno da budem negovana i lepa
dopadljiva i mršava
tiha i nasmejana
možda se ne bi ucrtale ove dve bore na čelu
koje čine da izgledam strogo
možda se ne bi utisnule ove krupne reči
u moju svest koje čine da zvučim ozbiljno

draga mama

trebalo je ranije da me naučiš da pronađem muža
pre svih pročitanih knjiga
pre svih uzbudljivih putovanja
pre upoznavanja sa feminističkim pokretom
pre zaljubljivanja u Virdžiniju Vulf

svi oni hoće isto:
vatru sa ognjišta
tople grudi nevine žene
koje se podižu kao testo
a hoće i da se peče u rerni
to testo
i napuni im stomake
jer put do srca vodi preko stomaka

draga mama

nikada me nisi naučila da kuvam
da se u potpunosti predam
da zavism
ni da se smeškam, onako bezveze

nikoga ne zanimaju knjige koje sam pročitala
njima se dopadaju žene

kakve tumači ana karina u godarovim filmovima
a ja nikada neću biti dovoljno lepa
da bi mi toliko ludosti bilo oprošteno

Plaže

Istresem svoje misli u Jadran,
pučina je širokogruda,
pohrani ih na dno
i ja bez tereta
prepustim stopala oštom kamenju.

Na plaži sve nestaje:
posao, prijatelji,
nestrpljivost, netrpeljivost,
nepotizam, korupcija,
čak i bol.

I moje telo nestaje,
ispari kao peščana prašina,
pogled mi se lupa o sprud.
Moje telo je ljuštura,
a duša galeb leti nad pučinom.

Zagrlim talas
i rastočim se u vodu.
Morski beluci jedini su
pravi prijatelji.
Oko mene podvriskuju deca,
nijedno od njih nije moje.
Talas mi miluje trbuh
i šapuće:
ti nisi jalova,
ti ćeš roditi pesmu.

Planovi za budućnost

ispod bračnog kreveta naše vanbračne zajednice
u mraku leže veridbeni pokloni
peškiri, posteljine i kuhinjski sudovi
koje verovatno nikada neću upotrebiti, jer ne umem da kuvam

na uzglavlju pohranjeni su naši snovi o budućnosti
planovi o kreditima spratovima polovnim automobilima i
jedan sasvim luksuzan san o kući s pogledom na more.
na uzglavlju je pohranjena i prazna kolevka koja se ljudja, škripi
i remeti nam misli

pod se ugiba pod našim stopalima
kada noću bauljamo do kupatila,
jer su nam bešike oslabile od godina
podove bi trebalo promeniti, parket je propao
još jedan san smešten na uzglavlje

pod prozorom se množe dani
u kosi se množe sede
dok naši snovi sa uzglavlja
hvataju miris vlage

Jugo

Nije bilo teško predvideti smak sveta
A ljubav kao korov
Klija i u suvom šiblju, šipurku
Nije bilo teško prepoznati Apokalipsu
Sve je to Sibir, jugo-nostalgija
Napukla lјuska oraha
Što bubri pre vremena ili pak unapred

Avangarda četiri jahača
A ljubav kao kvočka, pilence
Kljuca, mili se i skriva
Međ kamenjarima i golim otocima
Uplašena sfinga što se Sizifovski penje
Uz mlaz doline odvoda
Ili kao moji neutaživo odani psi
Planine knjiga i tople ruke

Oštrim prisebnost
Dlanovi noža na telu
Koža bridi kao ognjište
Ostavi sve kuće
Jer mesto je mesto je mesto

Nekad se temelji ruše Da bi se domu vratio
Nekad snovidimo u mraku
Pa se ipak u prolazu dodirnemo
U zajedničkoj nesanici

I ježevi nekad plaču
A opstaju tihi heroji
Gluhi za pljuskove vesti
Nepovoljne vremenske prognoze
O provali smakova sveta

Kuće nestaju u mom rodnom gradu
Široki osoljeni brodolomi
Kao kitovi sa progutanim putnicima
Cela ulica Žarka Zrenjanina
Avetinje puste Panonskoga mora
Tek u ponekoj po jedna duša
Gola i teška kao otok
Kao moja mama sama
Jugo, bura bez kraja i konca

Najteži ratovi su oni nevidljivi
Vreme je vreme je vreme je vreme
Budi zrno čoveka u orahovoј ljusci
Knjige i ruke
Zamišljeni zagrljaji iz daljine

Dodiri su nekad metafizički
Nekad samo u dobrim namerama
Nekad u nežnim rečima
Knjige u ruke

Pa baš jer je pravac nagore
Ti se krij po šumama
Preživljavaj nemo na golom otoku
Pomeraj parče zemlje kao svoje
Poljupce mrsi kao Jug sa Severa

Kleopatra

Ja sam Kleopatra
Ime mi je slava Ocu
Pustinjskog sam vetra vrelina
Kopljem i zmijom se uspavljujem
Uvijena u rolat tepiha krijumičarim se
Ulegnuta u pravougaone trokute doma
Ja sam Hana Arendt
Pušim nakon svakog izdisaja
Drhti mi promukli glas waldgengera
Imam Kasandrine oči na temenu
Moram da pišem da bih umela da mislim
Bdim nad zlom koje ne spava
Germanizovana latalicaizbeglica
Zanosim se mišljenjem opstanka
Tako se šahmatira smrt
Ja sam Diana Budisavljević
Skrivam hiljade dece od đavola
Pravim tajne kataloge spasenih
Vihorim niz logore
Kosa mi je osedela za dan
A nervni slomovi se gole
Pomažem u tuđini i čutim
Samo sa bogom u dosluhu
Ja sam Ksenija Atanasijević
Pametna kao muško
Razumem se u filozofiju i rušim palanku
Staviće me na krst čaršija
Alištajetuje
Umem da mislim
Podučavam o poreklu zla
I volim one koji me odbacuju
Ja sam Jovanka Orleanka
Hitam poljem i verujem u Boga,
Kosa mi je kratka i gorim kao na lomači
Za neke fantazmagorije od greha

Neka ih, za dobrotu vredi umreti
 Ja sam moja mama i njena mama
 Slovačko meko t i okruglo lice
 Svetle oči i prćast nos
 Punačke ruke i marama
 Čupam iždžikljali korov iz dvorišta
 Vezujem paradajz i zalivam krastavce i tikve
 Dva puta na dan, jer oni vole vodu
 Ja sam Milena Marković
 Krivi toranj srpske poeziјe
 Vasko Popa maternje melodije
 Zmajevо žedno ždrelo
 Ja sam Koštana
 Plešem zanosno kao smrt
 Penušavo sam žrtvovana kafani
 Ja sam Nina Simon
 Vrištim gromoglasnost amazonke
 Biju me pesnicom do grla
 Ja sam Marija Kalas
 Skoro pa muško, kazali su po rođenju
 Nije me htela mama četiri dana pogledati
 Vole me samo kada melodije šijem
 Jer zna se prvo pa muško mora
 Ja sam Biblija operske jadikovke
 Tragedija bahantkinje, jer
 - Ko peva zlo ne misli -

Na koncu ja sam i moja nerođena čerka
 Svi oni pobačaji, želje majčinstva
 Oduzete kao i snovi zbog kojih sam ih žrtvovala
 Ja sam majka bez ploda
 I san bez snevača
 Jedan mlaz vode koja gori niotkuda
 Pali i žari, žubori neugasno
 Udubila sam kamenje
 Čekajući da se pomeri

Postapokalipsa

Pustinja mulja je asimilacija doma
 Poezija na izdisaju, ljubav prema mašinama
 Nedozlica i pokošeno tlo, o kakvo nedoba

Lana, plavooka devojčica
 Moja sedmogodišnja sestričina
 Ne zna slova ali zato ima lažne nokte
 Nadozirana predozirana sećam se kroz maglu
 U mitinizima, razovarenom gradu
 Vrzino kolo testera, spomenika od stiropora
 Grabež, davež, kuga

Kosovka devojka nestaje sa polja
 Ne ide ta borba mačeva sa stihijom vode
 Mi smo oštećene nakaze ljudi
 Suspendovana stagnacija
 Rastopljena masa
 Mašine koje se smeše i gube razum
 Ponavljanje sa razlikom
 Pravac nagore

Svakodnevne kamere njuškaju mi lažne osmehe
 Tužna azijska deca virtuelno vole
 Potop sveta - Žulijan Asanž
 Beli Isus koji tiho nestaje na skejtu
 Komičari bolji od Beketa
 Vode nas ka komori
 Ka pravcu nagore

Kada brod tone
 Staklo puca i voda lije
 Zarazni memento vrtlog mori
 Moraš što pre naučiti da plešeš
 I da opraćaš
 I da se sećaš

Lana jede jagode sa šlagom i kokice
 Gleda me najplavlje moguće
 Čista čistina plavetna
 I psi me miluju
 I šuštanje lisja u bašti
 I moje ime na pragu
 I velelepna kuća zdanje preko puta moje

Dugo se kruni krov i odumire
 Neko živi dole u podrumu
 Pali gumi ponekad zimi
 Preko puta prozora moje sobe
 I štamparija pored urušena
 U đubretu otvoren put do naše baštne
 Moja majka zazidana mrkim trnovim kupinama
 - Postoji neki smisao -

Nikad se više ne smem baviti dekonstrukcijom
 Imam osećaj da živim životom sveta
 Rastem i padam kao duh vremena
 Neko sveopšte telo koje se talasa kolektivno
 Pre vetra bure i bez sopstvene volje

Genetika zla kaže otac
 Prosvetljenje kaže majka

Majka ceo život piće braon arsen vodu
 Ljudi umiru bez brige i leka
 A supa se kuva sa vodom iz balona
 Dobrota kažu baba i deda
 Dobrota zauvek
 I srce psa

Naći dobrog čoveka
 Jedini je cilj nikakvog života umetnika
 U zemlji u kojoj *ko nije poludeo*
Taj nije normalan

Nemam uzemljenja u stanu
Peče me struja dok se tuširam
Bliži se kraj sveta i niko ne zna šta da radi
Kese se u Srbiji naplaćuju
A ljudi ne veruju da smo sleteli na Mesec
Sami smo i neurotični
Podgojeni i potkupljeni tehnologijom
Upleteni sasušeni skoreli mekušci
Amebe virtuala

Gledam tuđu decu kako pate
Oblikuju se u ožiljke
Ljubav postoji
Ponavljam svaki put
Kada ležem sama u ovom strašnom gradu
Okrutnom do kržljanja dodira
Naučila sam da trpim haosom podvijena
Ali ipak
Dobrota stvara Lepotu
Mislim da radim nešto važno

Turista sigurnim korakom ušao u crkvu
Na Šri Lanci i pre napada pomazio dete
Sporo i teško kopnim
Uvek sam se pitala kako je biti u ratu
Kakva bih ja bila
Kukavica ili junak
Neka Kosovka devojka možda

I ovaj meki stalni rat
Ova nedoslednost od sveta
Gde se sećanja na ljubav
I prirodu i decu i miluje
Čine sve nestvarnijim

Tražim načine da zaboravim
Da ne mogu da uradim ništa što želim

Moram se prepustiti propuštenim prilikama
Zlim i nemuštimu što valjaju mulj nagore
Kukavički venem
Nekad zdanje skoro kao Isus
Asanž - kako lepa reč

Kakvog li će Isusa napraviti naši potomci
Bezumlje nanosa loših vesti
Efekat snežne lavine

Gori beznjegica
Bez nade da će se išta ikad promeniti
Nasuprot
Želja da bežim glavom bez obzira
I spasem tu istu skoro živu glavu

PROZA

Šamar

Mene na sprovodima uvijek uhvati histerični smijeh. Valjda zato što znam da se ne smijem smijati i da se od mene očekuje da budem žalosna, ali uvijek me okrene na histeriju i tjeskoba mi se raspline u balončić od smijeha pa skrivam lice kako se ne bi vidjelo da mi se oči smiješe. Danas mi ništa nije smiješno. Stojim u prvom redu s Franom, grupica ljudi u crnini pored ljesa pogнуте su glave, uključujući i nas dvoje, sprovod je malen i beznačajan, kao da Anka nije imala ni prijatelja ni poznanika koji bi se htjeli, kako se ono kaže, oprostiti od nje i posljednji put je pozdraviti. Koja glupost, koga briga tko će me pozdraviti kad me više ne bude. Budi uz mene dok još dišem.

- Mene ne možeš iznervirat ako me pošalješ u pičku materinu kad ne znam tko mi je mater! - viknula sam na svog muža nakon što mi je dao šamar, tko zna koji po redu, i istrčala iz kuće njegovih roditelja na dva kata. Prestala sam brojati nakon što me jedne nedjelje bacio na pod u kuhinji i tukao nogama po trbuhi, a ja hvatala zrak na kuhinjskim pločicama kao ulovljena riba nakon što se otrgne s panule i baci u čamac. Više se u tu jebenu kuću nisam vraćala.

Majka me ostavila kad sam imala par mjeseci, tamo negdje blizu kontejnera iza Crkve svetog Frane u uskoj uličici što vodi prema Marjanu. Možda se pomolila prije toga, prekrižila pred likom Bogorodice i zamolila je za oprost, onako po kršćanski i kukavički. Zajebi pa se ispovijedi. Nemam pojma, Anka kaže da me našla časna sestra kad je navečer bacala knjige u kontejner, plakala sam glasno u nekoj vlažnoj i smrdljivoj kartonskoj kutiji ispod sive dekice u koju me umotala jer se valjda brinula da joj kćeri ne bude hladno u kanti od škovaca.

Anka me dvaput spasila; prvi put kad je sa svojim suprugom Matom došla u crkvu po mene nakon što se časna dosjetila kako bi mogla spasiti novorođenče od dugoročnog boraka u Domu za

nezbrinutu djecu tako da ga pokuša ponuditi bračnom paru za koje zna da već dugo pokušavaju osnovati obitelj, a ona poznaje ovu jednu svoju gospodu zaposlenu u Centru za socijalnu skrb i redovita je nedjeljom na misi pa će ih preporučiti. Mate nije bija oduševljen, uvjeravao je da ne želi nečije kopile koje je netko odbacio u kontejner, kako mi je kasnije često govorio, nego svoje rođeno dite za koje će se znat čije je jer s tuđom dicom nikad ne znaš kakva mogu ispast i čije gene će dovuć u kuću. Ne triba meni ničije smeće, govorio je tada. Ipak, ona je bila uporna da mi postane nova mama. Uskoro sam postala član njihove familije i zapravo sam odrasla u njihovoj kamenoj kući u Varošu, a od cijelog djetinjstva najviše pamtim dvor u kojem sam se igrala i rasla u dijete koje ima svoj dom i mater.

- Pusti ti njega šta on laprda, voli on tebe, al ne zna pokazat!
- rekla bi mi Anka kad bi se uplašena i šokirana zatvorila u sobu nakon Matine dreke. Ajde kvragu odakle si i došla, znao bi mi reći nakon nekog mog dišpeta, uvijek je burno reagirao na dječji neposluh ili nerazumijevanje, odnoseći se prema meni kao da sam odrasla osoba, a ne dijete vrtičke dobi. Mater bi se tada stisnula i sva usukala u se, pognula ramena i podignula obrve s blagim i molečivom osmijehom prema svom mužu. Ma nije ona tako mislila, rekla bi tada. Jednom kad sam već bila u pubertetu prepala se da će me istući jer sam mu opsovala ludu mater sebi u bradu nakon što me sat vremena verbalno zlostavljao zbog nekoliko mrvica kruha koje sam ostavila za sobom na kuhinjskom stolu. Načuo je što sam rekla, krenuo prema meni, ja sam bježala oko stola, zapela o stolicu, pala na pod, pokrila glavu rukama, ali nisam mogla izbjegći udarac kad sam konačno ustala nakon njegovih prijetnji i ucjena. Dobila sam nagli šamar, srednje jačine, ali puno gore od mene je prošla mater jer ga je instinktivno uhvatila za ruku u pokušaju da me opet ne udari pa je ošamario i nju. Ali puno jače. Jebiga, takav mi je bio otac. Pardon, očuh, ni ne znam tko mi je otac.

Unatoč svim liječničkim prognozama kako nikad neće postati prava mater, Anka je dvije godine nakon mog dolaska rodila svom čoviku Mati dite, pravim čudom ginekologije i prirode, i to baš sina. Frane je bio divan dječak i velika radost u kući, kovrčave i kuštrave plave kose s loknama posred čela koje su ga uvijek nervirale kad bismo se igrali kukala u Ankinom vrtu. Maknuo bi rukom kosu,

puhnuo u čelo i nastavio trku, gaziti po travi i čupati materi živce. Moj mali braco.

Ljeti, kad smo narasli u male ljude, kupali smo se na Firulama i to nam je rano jutro bilo rezervirano za kupanje i picigin, nismo nikad bili spavalice, a ostatak naše ekipe iz kvarta došao bi tek kad bi prošlo podne, sunce bi upeklo, a žega bi se već dobrano razlila po našim tijelima s nakupinama pijeska. Ponekad bi i mater htjela ići s nama što nas je strašno živciralo, da nas sramoti pred ekipom s kremom za sunčanje i nasjeckanom breskvom u plastičnoj posudi jer se voće mora jesti, zdravo je i daje nam energije za cijeli dan, pa bismo se odmaknuli od nje na plaži kako nas ne bi mogla dozivati i upozoravati na izmišljene opasnosti koje je samo ona projicirala u svojoj glavi i dolazili joj se samo povremeno javljati da je sve u redu i da ona slobodno može otici kući ako želi bez nas. Mater bi tada kimnula glavom, istovremeno zadovoljno i sjetno, promatrajući svoju djecu kako uživaju i pronalazeći u tome mir i spokoj, ali i pomalo tuge što tako brzo odrastaju i sve manje ovise o njoj. Tada bih zagrizla komadić breskve, a svježi sok voćke cijedio bi se niz obraze na golo tijelo.

Odrastati s Franom u kamenoj kući u centru grada bilo je uzbudljivo i stresno; kad sam počela izlaziti s njegovim društvom, prvi put sam probala alkohol i zapalila cigaretu, a prvi džoint zapalili smo u dvoru nakon jednog noćnog izlaska dok su mater i Mate spavalici u kući nakon napornog dana provedenog na selu kopajući krumpire. Sjećam se, Mate je taj dan predvečer zadovoljan i umoran sjedio na kauču, pozvao me da mu priđem, pomazio po kosi i rekao:

- Nisi ti tako loša, mala! Dobra si.

U tom periodu kad sam redovno izlazila s Franom i njegovom ekipom, znali bismo nakon izlaska ostati sjediti u našem dvoru i razgovarati, bili smo bliski i povezani pričama o svim događajima prošle noći, tišinom ispred naše kuće, prostorom u kojem smo proveli najljepše dane djetinjstva, a ja sam konačno imala osjećaj da nekome pripadam. Nas dvoje u našem dvoru, izgledalo je kao da će trajati zauvijek.

Frane nas je napustio jednog utorka ujutro nakon što je naglo odlučio kako je vrijeme da se makne iz Splita i krene dalje; kad mu je

dosadilo piti pivo na zidiću na Matejušci, slušati kvazintelektualne priče o prošlim vremenima koja su bila humanija i bolja za nas, klanjanje Smoži i splitskom stanju uma koje vječno nešto pokušava, a zapravo uvijek stoji na mjestu. Ispratili smo ga na željeznički kolodvor svi troje, Mate mu je ponavljao kako mora uvik ostat čovik i mislit svojom glavom, mater je plakala i brisala suze krpenom maramicom koju je uporno vraćala u džep nadajući se da će suze jednom stati. Ja sam stajala na stanici dugo nakon što je vlak otisao i mahala.

Nedugo nakon toga upoznala sam Nikolu, momka koji je svojim divljim temperamentom i energijom uspio ispuniti prazninu nakon Franinog odlaska, zalijepila sam se za njegovu pojavu kao žvaka i udala se brzo, uselila u kuću njegovih roditelja i dane provodila kuhajući i čisteći sve kantine kuće dok je on radio i zaradivao za obitelj. Uskoro je njegova pozitivna energija prešla u patološki bijes, a divlji temperament u agresiju. Bila sam zaljubljena i glupa, ali ipak ne toliko da ne uspijem pobjeći nakon tko zna kojeg šamara po redu.

Vratila sam se kući svojoj materi, a Mate je uskoro umro od srčanog udara za šankom jedne splitske birtije u Varošu. Uhvatio se naglo za snažna prsa, kriknuo od boli i spustio glavu na drveni šank.

Iako sam slabo vidjela ljudi oko sebe, osjećala sam Franinu prisutnost i svojom lijevom rukom mu dodirivala desnu nadlakticu i činilo se da njegova prisutnost olakšava od sada vječnu odsutnost moje matere. Proći će, možda prođe kao kad je Nikola nestao iz mog života ili kao kad je Frane otišao i ostavio me samu s njima. Proći će, ljudi uvijek odlaze. Sprovod nije dugo trajao, svećenik je svoje floskule ubrzao i pustio nas da idemo u miru iako nisam imala blage veze o kojem miru on priča jer sam upravo stajala iznad groba svoje matere čije sam tijelo ubacila u crnu zemlju, a u jebenu rupu sam ubacila ružu. Nisam mogla stajati dugo nakon sprovoda ni čakulati s Franom o njegovom divnom novom životu s novom obitelji pa sam se odmaknula od svih i krenula put automobila. Učinilo mi se da pored njega стоји žena u crnini i promatra me, nisam ubrzala korak, ali sam je uporno gledala u oči čekajući njezinu reakciju dok joj prilazim. Visoka žena duge crne kose zavezane u opuštenu pundu prišla mi je stisnutih usnica, pogledala me i s nekim blagim odsutnim pogledom rekla:

- Čekala sam te.

- A Vi ste? - pitala sam i prihvatile njezinu ruku.

- Ja sam Ana, tvoja mama.

Ženo, moja mater je mrtva. Upravo sam je ukopala i gledala kako je zatvaraju u ljes. Ti si ništa, lik iz nekog lošeg scenarija za jeftini film o ženi koju je majka ostavila u kanti za smeće, očuh zlostavlja, muž tukao, brat napustio. Filma koji nitko ne želi gledati. Šamar koji nitko ne zaslužuje primiti.

Influenserka

Živim u Instagramu. Uz selfije, na kojima se iza mog melanholičnog pogleda smenjuju pejzaži i ambijenti, nesebično delim korisne savete. Preobraćam se u turistkinju, ljubiteljku prirode i zdravog života, devojčicu, savetnicu za depresiju, humanitarku, surogat majku, ostavljenu ženu. Iskreno me raduje svaki *feedback* u kom osetim obožavanje, divljenje, čak i zavist (što da ne?) ljudi koje najčešće ne poznajem.

Da bih potpuno zadobila poverenje sve masovnije publike usamljenih, pravim selfije i u svom komšiluku, u nekom od kafića u krugu dvojke u kom ispijam espresso, ili pored tezge na Bajloniju, sa seljakom od kog kupujem šargarepu i domaće jabuke. Ponekad šerujem fotografije pasa latalica, koje uz svoje sentimentalne komentare uglavnom uspevam da udomim. Podsticajne reakcije pratilaca i uvek trocifreni broj lajkova po postu ohrabruju moj instaaktivizam.

Subotom uveče nastupam s grupom *Blue velvet*. Pod prigušenim svetlima nekog od malih gradskih klubova, svojim plišanim glasom milujem usamljena srca. Obema rukama stežem mikrofon i lagano se spuštam do ivice stejdža, do nivoa glava koje me prate zažarenih očiju. Dok se svetla ekrana mobilnih telefona u visoko podignutim rukama njišu u ritmu moje pesme, potpuno se prepuštam surfu na tom svetlucavom talasu. Iznenadni blicevi fotoaparata upotpunjaju mi zadovoljstvo.

Prišao mi je posle naše svirke u klubu *Moonlight*, dok sam stajala za šankom. Uživala sam u tek zapaljenoj cigaretici i posvećeno ispijala drugo pivo, jer mi se grlo osušilo od jednosatnog pevanja. Na sebi je imao običnu belu majicu kratkih rukava i uske, ne previše pripunjene farmerice. Dopao mi se na prvi pogled.

- Glas ti je zavodljiv - rekao je, kao da smo stari znaci. - To je verovatno od cigareta.

- Izvini, da li se poznajemo? - upitala sam ga iskreno, jer mi se dešavalo da se sa ljudima upoznajem više puta.

- Ja sam Marko, Brankov prijatelj. Pozvao me je da večeras fotografišem vašu svirku, onako, prijateljski. Imaš kod mene nekoliko odličnih fotki - rekao je spontano i očima pokazao na veliki nikon koji je pažljivo odložio na šank.

Nije mi smetalo što je očigledno nameravao da u mom društvu ostane duže, jer više ništa nisam planirala te večeri.

- Ti si fotograf? - upitala sam ga i odmah shvatila da postavljam suvišno, glupo pitanje.

- Da, bar se trudim da to budem. Ali mene ne interesuju svadbe i krštenja, na kojima bih sigurno više zaradio. Interesuju me *celebrities* - rekao je uz provokativni osmeh.

- Hahahaha, hoćeš da kažeš da sada, kad me ima u tvom nikonu, i ja spadam u te „slavne“?

- Zašto da ne, ti si influenserka, zvezda Instagrama!

- A, toooo - rekla sam uz široki osmeh i indirektno potvrdila da se slažem sa njegovom konstatacijom. - Zar ti nije naporno da stalno sa sobom nosiš ovoliki fotoaparat?

- Već sam se navikao. Ali sve češće koristim polaroid. Dobar je, jer odmah dobijem *print*, instant fotografiju.

- I? Da li je život „fotografa slavnih“ interesantan? - upitala sam ga značajeljno.

- Sve zavisi od toga šta je po tebi dovoljno interesantno.

- Hajde, probaj da me zainteresuješ - izazivala sam ga, diskretno flertujući.

- Da li si čula za Marka Selidžera? - pitao je, ali pošto sam odrično odmahnula glavom, odmah je nastavio - On ti je jedan od najpoznatijih muzičkih fotografa. Recimo, među prvim fotografijama koje je ikad snimio za *Rolling Stone* bile su fotke repera L. L. Kul Džeja. Kad su Selidžer i njegov asistent zazvonili na vrata Kul Džejeve kuće u problematičnom delu Kvinsa, izašla je reperova baba. Verovatno

uplašena zbog glomaznih torbi u kojima su sa sobom nosili fotoopremu, svetla i stative, dočekala ih je naoružana dugačkom metlom i spremna za borbu - ispričao je fotograf u jednom dahu i zastao da otpije gutljaj piva.

- I? Šta je bilo dalje? - pitala sam nestrpljivo, jer mi je priča ostala nedorečena.

- Baba je sumnjičavo gledala Selidžera dok je ubedivao da su došli da fotografišu njenog unuka. Rekla je da on još spava, da moraju da sačekaju. Zatvorila im je vrata pred nosom. Šta su mogli drugo nego da čekaju, bili su na zadatku koji im je poverio urednik. Kul Džej se pojavio posle više od sat vremena, valjda kad se rasario i dovoljno nalickao. Tek tada su mogli da započnu fotografisanje koje je trajalo još nekoliko sati... I sve to zarad serije fotki, od kojih su objavljene samo dve - zaključio je fotograf uz osmeh, pokazujući mi dva reda besprekorno belih zuba.

Hipnotisano sam gledala u njegove usne dok mi je u nastavku večeri pričao, jednu za drugom, anegdote iz života zvezda viđene očima fotografa, koje je ko-zna-gde pročitao. Pila sam već treće pivo kad sam shvatila da mu zavidim na ovoj detinjastoj opsesiji. Nije mu bilo više od 30 godina, a ja sam bila na pragu pete decenije.

Probudila sam se u velikom krevetu. Kroz sanjivi pogled suočila sam se s više desetina nepoznatih lica koja su me gledala s fotografija na zidu, učvršćenih pribadačama na improvizovani pano od stiropora. U toj impresivnoj kolekciji portreta urađenih polaroidom, pažnju mi je odmah privukla fotografija devojke bledog lica, koja je melanholičnim azurnoplavim očima gledala direktno u objektiv. Ispod bujnih slapova crvene kose naslućivale su joj se male gole grudi. Bio je to moj portret, napravljen posle sinoćne svirke.

Obazrivo sam se okrenula na drugi bok, ka izvoru svetlosti. U zaslepljujućem prozorskom okviru bez zavesa, stajao je izrazito visok i vitak muškarac. Okrenut ka meni svojim profilom nije primećivao da ga posmatram odozdo, s izgužvanog kreveta. Razaznavala sam njegov pravilan nos i neočešljane pramenove plave kose koji su mu se spuštali do polovine vrata. Diskretno pogrbljen, bio je potpuno zaokupljen gledanjem u displej fotoaparata koji je držao

u rukama. Dok ga je ritmično pritiskao palcem desne ruke čulo se kratko visokotonosko kliktanje. Ono je u mojim slepoočnicama izazivalo efekat kljucanja male ptice po limu i pojačavalo mi osećaj vrtoglavice. Pokrila sam glavu, sklopila oči i trudila se da premotam film iz prethodne noći.

Žmureći pod belim čaršavom grozničavo sam pokušavala da se setim detalja našeg razgovora od prethodne večeri i svega što se posle toga dogodilo. „Kako se ono zove?“, prisećala sam se. „Milan? Ili Marko? Da, Marko!“, sinulo mi je. Oduševljena što sam se setila makar njegovog imena, naglo sam smakla čaršav s glave.

- Da li misliš da... - započela sam pitanje, ali sam tu i zastala. Neprijatno me je iznenadio prizor koji sam ugledala - probudila sam se u svojoj spavaćoj sobi, u kojoj nije bilo nikog drugog osim mene.

Zraci letnjeg podneva nezadrživo su nadirali kroz prozorski okvir, odavno zreo za farbanje. Ravnomerno kapanje vode po simsu iz klime s gornjeg sprata proizvodilo je hipnotičko dejstvo na moj mozak. Nevoljno sam ustala iz kreveta i s mobilnim telefonom u ruci odgegalala se do kupatila. Poželeta sam da pobegnem u egzotične krajeve, na plažu Koh Samuija, prekrivenu toplim ovalnim stenama, koje kao da su pale na zemlju iz drugog univerzuma. Iz fioke za veš iskopala sam prozirno tanak kupaći kostim boje jorgovana i brzo ga navukla. Slavinu sam okrenula na „vrelo leto“ i zakoračila pod tuš, odlučna da moje telo oseti težinu svake kapi, kao pravu monsunsku kišu.

Iz kabine sam izašla tek kad se kupatilo napunilo belom maglovitim parom. Legla sam na pločice (u boji svojih očiju) i mobilnim telefonom napravila nekoliko vlažnih selfija sa zavodljivim azurnoplavim pogledom. Odmah tu, na topлом podu kupatila, vešto sam ih izlistala. Bila sam sasvim zadovoljna svojim izgledom.

- Da, to je to! - rekla sam glasno - Tinejdžeri svih generacija, ostaćete bez daha! Danas, na Instagramu.

Ukleti svetionici

U toj kružnoj čeliji čovek koji liči na mene ispisuje slovima koja ne razumem veliki spev o čovetu koji u drugoj kružnoj čeliji piše spev o čovetu koji u drugoj kružnoj čeliji... Taj proces nema kraja i niko neće moći da pročita ono što sužnji zapisuju.

Borhes, *Jedan san*

On i dalje piše, iako ga niko ne primećuje. Zato je za njega utešna svest o tome da to čini na jeziku koji izumire. Uveren je da su i drugi pisci podjednako sebični i da bi svojom smrću najradije povukli ceo svet za sobom, kada već ne mogu da ga nadžive. On prekucava reči: bareljeff, sumporna kiša, jama obrasla kupinom; žudi za jezikom oslobođenim sintakse. Negde je pročitao da nema nikakve sumnje da će u 21. veku izumreti i do 90% jezika sveta. On koristi *baskerville old face*: požar, ubistvo primadone, ogranač u senci. Ne primećuje da na ulici neko već satima doziva Kler. Maramicom briše sekret iz nosa pre nego što se još jednom prepusti nasumičnom odabiru reči: krupije, razgoličene grudi, zenice koje više ne reaguju na svetlo iz bašte. Krajem 18. veka u Australiji se govorilo barem 200 jezika, sve dok Britanci nisu osnovali prve kažnjeničke kolonije. Cunami koji je pogodio južnu Aziju zbrisao je najverovatnije i poslednje govornike andamanskih jezika. Pisac zamišlja svet koji je 1974. godine nestao sa poslednjim govornikom jezika manks: ostrvo i vodu uzburkanu na površini; kapetana kojeg ni kada je prvi put isplovio na more nije uplašio pad barometra. Nijedna reč ne ostaje nema pred piscem koji ne polazi od slike. On pamti ispumpanu loptu i dete u krošnji. Izlazi na terasu i drži palčeve o tregere. Magenta je reč koja ga progoni kao šifra iz podsvesti; baš kao i platan, vosak, ili lopovsko gnezdo. On sprejem ubija pauka i pušta psa u sobu. Ponovo naslućuje trg u magli. Nadahnut je saznanjem da jezik Hopi indijanaca ne pravi razliku između prošlog i sadašnjeg vremena. Vraća se za pisaci sto sa kojeg se ogulio furnir. Ima tupe makaze. Sriče naglas reči kao i svaki

pisac opsednut zvukom: kiparis, sanjivo lice, krov koji prokišnjava; zvukom koji čini podjednako važnim Mariju Kanales¹ i isušeno korito reke. On se iskrada noću da bi iz parka vadio cveće za rasad. Potpisuje se kao Varvarin. Slagao bi svaki put kada bi drugima govorio da bi zauvek želeo da ostane tajni pisac. Danova već sanja kuću u polju: tamno prženu kafu i *Orkanske visove*. *Sumrak na petlji* je naslov priče koju je po ko zna koji put odbacio. On prezire najveće jezike sveta. Zamišlja uklete svetionike i naplavljena drva; asteroid koji bi uništio život na zemlji, ukoliko taj posao ne bi obavili neodgovorni stanovnici planete. Pribaltik, barut na košulji, posmatračka kula u centru. On odbacuje pomisao na to da je ipak privilegovan kao i svaki obrazovani Evropljanin, pa pisao i na jeziku koji pripada graničnoj grupi indoevropske porodice. On je uveren da na taj način društvo nastoji da ga pripitomi. Pa ipak, sa ganutošću misli na jezike u kojima ne postoje reči za asteroid. Gundja i briše prazne foldere. Kao i obično, piše o sebi u trećem licu. Izmišlja junaka koji ulazi u zdanje s kupolom, ali samo zato da bi u odgovarajućem trenutku mogao da piški sa galerije. Divi se rečniku sladoledara: badem, punomasno mleko, čokolada sa drobljenim keksom. Misli na asteroid koji je pre 66 miliona godina pao na Jukatan. Skida sa glave masku zeca. Kažiprstom prati rečenice o istrebljenim fitoplanktonima koji su osnova lanca ishrane u vodi. Briše reči: rogozina, revolucionarni klub, posed kupljen u bescenje. Njegova ruka je u zavoju. Neko mu je rekao da je Kler devojčica koja voli da crta zmije. Uvredljiv je i pati od psihogenog kašlja. Ponekad se potpisuje ispod stihova Veldona Kiza: *ogledalo iz Meksika prikačeno na zid ne reflektuje ništa. Staklo je crno. Sam Robinson čini da slika bude robinsonovska*. Pisac ne misli na zemlju na kojoj bi ljudski život bio obnovljen i na kojoj bi jednog dana neko ispitivao kvarc na udarnom krateru. Isteruje psa iz sobe i od tog trenutka on za njega više ne postoji. Prevrće haljinu. Zamišlja prostor u kojem je *Vampir iz Dizeldorf*² dokazao spoljašnji svet; *ding an sich* za sadiste koji ne znaju da su možda na zemlji predstavljeni i dobrotvore za koje taj isti svet još uvek nije bio oslobođen svrhe pa

1. Junakinja iz romana *Čile noću* Roberta Bolanja u čijoj kući se okuplja umetnička elita dok u podrumu tajna policija muči pobunjenike.

2. Peter Kurten je bio nemački serijski ubica koji je neposredno pre nego što je gilotiniran upitao psihijatra koji je bio prisutan za vreme pogubljenja: „Kada mi bude bila otkinuta glava, da li će još uvek moći da čujem, makar na trenutak, zvuk sopstvene krvi kako mi šiklja iz vrata? To bi bilo najbolje zadovoljstvo da završim sva zadovoljstva.“

im je i dalje značila 11. teza o Fojerbahu. Šljunak, kreol, glava iznad vode; stanar koji opisuje uznemirene životinje. Sada pravi razmak, ne shvatajući da se razmere uništenja mogu izmeriti i njegovom samodopadljivošću. Izgovara reč: blato - piskavim glasom. Ako su Grci nazivali varvarima sve one koji nisu govorili njihovim jezikom, nema razloga da o njemu misli drugačije neko ko danas govori na „jeziku pobednika”, jer pisac u najboljem slučaju samo brblja, brunda, brsla, barbari... Zamišlja planetu „skitnicu” koja slobodno pluta svemirom sve dok joj se zemlja ne nađe na putu. Pronalazi joj imena: Gazela, Kler, Zamka za tetrebe. O svemu što mu se do sada dogodilo razmišlja kao o nizu slučajnosti. Pa ipak, najradije bi ga predstavio drugima kao mistični obred. On zna da je u mnogim jezicima i dalje očuvana lingvistička veza između izraza „pevati” i „začarati”. On glasno brunda: kripta, uzani prolaz; prozor kroz koji je susedu s prizemlja ubacio slepo štene. Zamišlja rulju koja odlučuje o njemu aklamacijom. Pije crveni sok. Pamti da mu je jednom u snu Kler rekla da je izbačena iz školskog hora i da je to razlog zbog kojeg ne sme da se vrati kući; da bi ga na kraju uplašio način na koji mu se nasmejala. Zapisuje: umlaut, vosak, priobalna svetla; zid koji se iznenada obrušio na gradilištu. Negde je pročitao da ni pripadnici plemena Nuer u Sudanu ne mogu da razmišljaju o vremenu kao o nečemu što prolazi. Prepušta se asocijacijama po kontrastu: tamo gde pustinja proizvodi život sunce otkriva put na kojem iskršava kitnjasti demon. Pesak, oticanje sluzokože, senka koju „skitnica” baca na zemlju. Pisac izlazi iz stana s namerom da kupi kuglu sladoleda. Usnama vadi cigaretu iz kutije. Prošlo je već nekoliko nedelja od kada ga je ispred trafike oborio biciklista. On isto tako zna da nijedan araukanski jezik nije preživeo na karipskim ostrvima. Silazi stepenicama, upijajući mehaničke šumove u zgradu: zujanje i štektanje lifta; buku koju proizvode radnici ispumpavajući vodu iz podruma. Ukucava u beležnicu: nota bene: crevo, mušica između palca i kažiprsta. Misli na kamenje koje je u međuvremenu sagorelo u atmosferi. Na uglu se sasvim slučajno sudara sa Kler.

ESEJ

Stabilnost otvorene strukture identiteta

Identitet je jedna od najproblematičnijih kategorija savremene teorije¹. Ovaj pojam u sebe pohranjuje niz protivrečnosti kako na planu vlastitog obrazovanja, tako i u sferi svog delovanja. I nasuprot njegovoj nereductivnosti, pojam identiteta se oblikuje čak i kada je, kako kaže Stuart Hol, „precrtan“. On, dakle, deluje i u svom odsustvu. Upravo to potvrđuje značaj njegove višestrukosti i višezačnosti. Takva protejska priroda identiteta, koji se svojim „eruptivnim pojavljivanjem“, kako kaže Žak Derida, neminovno zahteva, nikada se ne može uklopliti u prethodni poredak. Da li to znači da upravo kontekst, odnosno dominantni diskurs, koji se najčešće (ali ne i obavezno) prihvata nesvesno u nekoj grupi ili društvu, konstituiše „sopstvo“, ili kako bi u postmodernističkom registru bilo prikladnije „postkolonijalni subjekt“? Zašto nam je pojam identiteta toliko potreban u ključnim promišljanjima i da li on, i nasuprot svojoj promenljivoj prirodi, može biti stabilan kod pojedinca? Odgovori na ova pitanja moraju da budu baš kao i teorija, više od hipoteze, jer podrazumevaju složene odnose između velikog broja činilaca. Ovaj esej svakako nema pretenzije da raščivija takva pitanja do tančina, već da uputi na moguća dominantna gledišta te čitaoca zainteresuje za promišljanje ovog kompleksnog pojma.

Posleratni problemi masovnog društva, zajedničke kulture, podele na klase, nacionalno, rasno ili seksualno određenje, proces globalizacije, kao i prisilne i „slobodne“ migracije pokrenuli su pitanje odnosa pojedinca prema društvu. Ovakav tok događaja, međutim, doveo je do onoga što Mišel Fuko naziva „decentralizovani subjekt“.

1. Kada kažem „teorija“ oslanjam se na Kalerovu *Teoriju književnosti* u kojoj je ona određena kao „skup mišljenja i pisanja čije je granice vrlo teško utvrditi“ i čije se delovanje prostire izvan granica izvornog područja, što znači da se upućuje na njenu interdisciplinarnost, analitičnost i spekulativnost, kao i refleksivnost, koja osporava ono opšteprihvaćeno. (Džonatan Kaler, *Teorija književnosti* (Beograd: Službeni glasnik, 2009), 13, 14, 25.) Pridev „savremena“ se direktno odnosi na pojam identiteta, koji u drštvenu analizu i društvene nauke ulazi šezdesetih godina XX veka u Sjedinjenim Državama. (Rodžers Brubejker i Frederik Kuper, „S onu stranu identiteta“, *REC* broj 69/15 (mart 2003): 407.)

Ovakav subjekt „nije izvor ili centar na koji se pozivamo kada želimo da objasnimo događaje“, već je subjekt „nešto što je stvoreno ovim silama“.² To bi značilo da pojedinac ili nekakva grupacija predstavljaju posledice svega što su svesno ili nesvesno pohranile u sebe. Subjekt bi bio neka vrsta pokretne koordinate, koji je u borbi između datog i stečenog. Otud takvi izmešteni pojedinci, odnosno akteri raznovrsnih svakodnevnih okruženja imaju potrebu da sebi objasne vlastite aktivnosti i uloge, kao i ono što im je zajedničko sa drugima, ali i ono po čemu se od njih razlikuju. U eseju „S onu stranu identiteta“ Rodžers Brubejker i Frederik Kuper nizom ovakvih pitanja identitet označavaju kao „kategoriju prakse“. Na osnovu ovih kategorija svakodnevног društvenog iskustva autori identitet predstavljaju istovremeno i kao „kategoriju analize“, koja bi pored praktične imala i analitičku upotrebu. Pošto se autori fokusiraju na identitet kao na analitičku kategoriju, koja svoj materijal vuče direktno iz praktičnih prilika, predložili su tri alternativne grupe termina umesto pojma identitet: „identifikacija i kategorizacija“, „samopoimanje i društveno lociranje“ i „zajedništvo, povezanost, grupnost“. Čini se da upravo ovaj niz termina, koji nude Brubejker i Kuper, jasno upućuju na fundament višeivalentnosti i protivrečnosti svih činilaca koji tvore termin identiteta i njegovu strukturu. Oni u sebi sadrže dva osnovna pitanja kojima se zanima i Džonatan Kaler: da li je sopstvo nešto što je *dato* ili nešto što se *stvara* i da li bi sopstvo trebalo da bude razmatrano u *individualnim* ili *društvenim* kategorijama?

Identifikacija je, dakle, jedan od „pomoćnih“ termina koji za sobom vuče sve ostale pri određenju identiteta. Upravo nju zahteva decentralizacija, ali ne kao napuštanje subjekta, već kao „rekonceptualizacija – promišljanje subjekta na novom, izmeštenom ili decentriranom mestu unutar paradigmе³. Ona crpi značenje iz psihoanalitičkog repertoara za čije proučavaoce, između ostalih, Fuko i navodi da su doprineli izmeštanju subjekta. Identifikacija kod Frojda podrazumeva „konzumaciju drugog“, odnosno želju subjekta da u sebe asimiluje aspekte drugog. Nevažno da li potiče iz domena idealizacije i obožavanja ili neslaganja i negodovanja, ovaj najraniji

2. Džonatan Kaler, *Teorija književnosti* (Beograd: Službeni glasnik, 2009), 126.

3. Stjuart Hol, „Kome treba identitet?“, *REC* broj 64/10 (decembar 2001): 216.

stadijum neke emotivne veze s drugom osobom jeste *proces* (Brubejker i Kuper bi pre rekli *stanje*) koji deluje preko razlike. Zahteva se, dakle, ono što je izostalo. Taj nedostatak traži se spolja, na osnovu niza delimičnih identifikacija tako da se identitet konstituiše „*unutra*, a ne izvan reprezentacije“⁴. Upravo zato, kako kaže Kaler, identitet *nikada nije potpun*. On nikada nije jedinstven, pogotovo u modernom dobu, kako naslućuje i Šiler, jer je fragmentaran i izlomljen pod pritiskom međusobno suprostavljenih diskursa. I za Džudit Batler identitet je nešto što se stalno stvara, izvodi i konstruiše. Ona se poziva na *performativnost identiteta* (o čemu piše i Kaler u poglavljiju „*Performativnost jezika*“), što bi podrazumevalo da gestovi koji se ponavljaju stvaraju iluziju usklađenosti sa društvenim normama, jer su zapravo *imitacija* dominantne konvencije, koja je idealna i kao takva ne postoji. Promatranja svih ovih autora ne razvijaju esencijalističko kvalifikovanje identiteta, kao nečeg jakog, stabilnog i nepromenljivog, već ovaj pojam sagledavaju u njegovoj stalnoj kretnji, fluidnosti i širenju.

Nijedan od autora, međutim, ne potpada pod ono što Brubejker i Kuper nazivaju „*klišetirani konstruktivizam*“, jer teže predstavljanju mogućih načina oblikovanja identiteta. Njihova određenja nisu lišena jezgra, nekakve istosti, istrajnosti, nečeg što ostaje identično kroz vreme u odnosu na druge stvari, koje se menjaju. Iako Stuart Hol, čije je shvatanje identifikacije fukoovsko/postfrojdovsko, ne određuje jasno tu nepromenljivost, koja bi izbegla pitanje – čemu onda služi identitet, ako je u toj meri fluidan, on esej završava ponavljanjem da identifikacije nikada nisu potpuno i konačno izvedene; one se neprestano rekonstruišu i kao takve su podložne prevrtljivoj logici ponavljanja. One, dakле, ipak mogu ponovo da prođu kroz isti „*prošivni bod*“. Taj sudar subjekta i diskursa, koji predstavlja identitet, pokazaće neminovnost zauzimanja bar donekle stabilne pozicije ili uloge subjekta, koja će mu kao takva obezbediti mesto u datom kontekstu. Subjekt, kao mesto unutrašnjih konfliktova, „nikada ne može biti po strani u odnosu na stvarne društvene uslove“⁵ i uvek će težiti da bude otvoren za promene. Identitet će

4. Isto.

5. Kristofer Batler, *Postmodernizam* (Beograd: Službeni glasnik, 2012), 64.

na taj način svakom diskursu odgovoriti stabilnošću svoje promene, sa tendencijom da ipak postavi čvrst osnov vlastitom struktuiranju.

42

Bibliografija:

- Batler, Kristofer. *Postmodernizam*. Beograd: Službeni glasnik, 2012.
- Brubejker, Rodžers i Frederik Kuper. „S onu stranu identiteta“. *REČ* broj 69/15 (mart 2003): 405-451.
- Kaler, Džonatan. *Teorija književnosti*. Beograd: Službeni glasnik, 2009.
- Hol, Stjuart. „Kome treba identitet?“. *REČ* broj 64/10 (decembar 2001): 215-233.
- Butler, Judith. „Subversive Bodily Acts“. In *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, 128-142. New York: Routledge, 1990.

Usamljeni Minotaur u „Asterionovom domu“

U „Asterionovom domu“, jednoj od najkraćih priča u Borhesovom opusu, autor nam već u prvih par rečenica na vrlo pronicljiv način daje sliku doma jednog poluboga. „Asterionov dom“ odiše sažetošću, ali, uprkos tome, nailazimo na gnoseološke i metafizičke aspekte koji se dodiruju u definisanju pojma laviginta i daju nam se kao simbol univerzuma.

Iako je polubog, Asterion oseća ono što povremeno osećaju i ljudi – usamljenost. Njegova usamljenost lebdi oko njegovog doma, njegovog laviginta, dozvoljavajući svakome da uđe, ali ne dozvoljavajući nikome da izade iz njega. „Neka uđe¹ ko želi², kaže se. „Izađi ako možeš³ (Anderson Imbert, 1960: 37), bila bi druga strana ovog novčića. Borhes nam na ovaj način oslikava svoj haos, ali i haos pojedinca, poluboga ili čoveka, a kroz taj haos nam daje lavigintsku strukturu života i čitavog čovečanstva. Borhes, pod uticajem Heraklita, smatra da se univerzum sastoji od šema koje se uvek vraćaju i da čovek nije u stanju da uoči razlike. Na taj način nam se stvara potpuna slika laviginta u kojem živimo i u kojem živi Asterion. Lavigint je pojava koja dominira u Borhesovom stvaralaštvu; pojavljuje se skoro u svakoj od njegovih priča ili eseja. Pojavljuju se sve vrste laviginata - laviginti kao konstrukcije u prostoru ili vremenu, kao oblici stvarnosti ili uma, kao činjenice ili alegorije. Takođe, postoje priče koje su izgrađene kao laviginti, priče unutar priča. Iako se na prvi pogled čine kao autonomne, te priče čine komade velikog laviginta koji ih sve obuhvata. U „Alef“, na primer, postoje tri povezana narativa koji sačinjavaju lavigint okvirne priče.

U „Asterionovom domu“ se suočavamo sa svakodnevicom jednog čudovišta. Asterion, tj. Minotaur, sačinjen od čovečjeg i

1. Kurziv je dodat.

2. Slobodan prevod.

3. „Salsipuedes“

životinjskog tela, pokušava da se suoči sa sopstvenim postojanjem pronalazeći razonode u okvirima svog sveta. Saznajemo da se on zabavlja tako što se juri po kamenim hodnicima i skače po krovovima (Borges, 1998: 27).

On se skriva da bi ga neko tražio. Asterion ima ogromnu potrebu da bude nađen; ako bi ga neko našao, to bi na kraju značilo da više nije sam, ali Asterion je sam. On je zaboravljen od strane čovečanstva. On je u labyrinту koji je ujedno i njegov grob. Kada ga ljudi traže, to rade u nadi da će ga ubiti. Tako ova igra traženja postaje tragična. Likovi koji ga pronađu plaćaju svojim životom.

Asterion na početku ove kratke priče jasno i sigurno izražava svoj stav da zna za šta ga ljudi optužuju („Sé que me acusan de soberbia, y tal vez de misantropía, y tal vez de locura“⁴). Priča počinje in medias res. Kad Asterion počne da govori, prošli su mnogi događaji. On je već iskusio činjenice i okolnosti o kojima govori. Početni glagol „sé“ („znam“) izražava snažnost u pogledu znanja koje poseduje. On se kreće između sigurnosti i sumnje - sigurnosti u znanje i omalovažavane sumnje⁵. Isto tako, Asterion ne može ili ne mora da zna da postoji druga kuća koja je poput njegove; priovedač, odražavajući Borhesov stav da uvek postoji neko drugi ili druga struktura koja ponavlja, bar na sličan način, onu koja postoji, daje sliku Minotaurove sumnje i nesigurnosti.

Asterionov svet je simbol našeg sveta. Asterion je u labyrinту, ali zaključuje da postoje dve neponovljive stvari u univerzumu (Frazier-Yoder, 2012: 98). Reč je o suncu i o njemu samom. Asterion shvata da ima bezbroj mora i hramova, „ali dve stvari na ovome svetu kao da postoje samo jednom: gore, vijugavo sunce, i dole, Asterion“ (Borhes, 2019: 68). Asterion zna da je gore Helios, njegov deda. Helios odozgo dominira, a odozdo, osuđen na izgnanstvo, to je Asterion - zvezda. Ovde je jasno prikazana snaga prvog i domen koji definiše drugog u odnosu na prvog. Sunce i labyrint možemo povezati sa nesavršenim stanjem poluboga kojeg muči sudbina.

4. „Znam da me optužuju za ponos, ponekad za mizantropiju, ponekad za ludilo“, slobodan prevod.

5. „Može biti da sam ja stvorio zvezde i sunce i ovu ogromnu građevinu, samo se više toga ne sećam“ (Borhes, 2019: 67).

Asterionov monolog je organizovan u nekoliko odlomaka. Na početku saznajemo da je on prepoznat kao čudovište od strane ljudi, ali isto tako i on doživljava strah pred licima ljudi. Suočeni smo sa odbacivanjem i obostranim strahom. Da bi izbegao svoj konačni pad, Asterion se hvali ponosom. On odbacuje one koji ga odbacuju. Može se reći da ponos deluje na njega tako da ga štiti od uništenja i pomaže mu da izdrži izolaciju i usamljenost. Smatrajući sebe jedinstvenim („El hecho es que soy único“), budući da je i njegov prostor jedinstven, on prezire druge podjednako kao što drugi preziru njega. Drugi su identični jedni drugima, ali različiti od njega. Asterion ističe svoje kraljevsko poreklo („Nije mi majka zalud bila kraljica“), koje ga izdvaja. Prihvatajući to poreklo, on u razlikovanju u odnosu na druge postaje biće usamljenosti (Ramírez Caro, 2005: 35). Asterion se odvaja od ljudi time što prezire druge i mogućnost komunikacije sa njima. On misli da se ništa ne može preneti pisanom veštinom i time se još više udaljava od ljudskog. On se ne uključuje u komunikaciju sa drugima zato što ne može da napusti svoju narcističku sferu samospoznaje svoje jedinstvenosti i superiornosti nad drugima. Odustajanju od jezika, on odustaje od svake mogućnosti prilagođavanja drugom. Bez jezika, on se svodi na ponos, mizantropiju i ludilo. Sam Asterion je lavirint - niko ne može da uđe u njega, jer se izgubi bez klupka koje tka jezik.

„El hecho es que soy único⁶⁷“ (Borges, 1998: 27), čujemo od Minotaure. „Činjenica je da sam jedinstven“, progovara Minotaur. Pridev *único (jedinstven)* nam govori o tome da nema drugog čudovišta kao što je on. Minotaur je jedinstven u svetu ljudi, ali i u svetu čudovišta. On nije u stanju da sebe uporedi sa čovekom, sve do samog kraja priče, kada se postavlja pitanje kako izgleda njegov izbavitelj. Minotaur sebe upoređuje sa životinjom. On pominje ovna (za kog možemo reći da ima rogove, kao i Minotaur) i kaže za sebe da je „poput ovna spremnog da nasrne“ (Borhes, 2019: 66).

Usamljeni Minotaur ipak čeka svog izbavitelja. On se nada da će doći neko ko bi ga izbavio iz lavirinta. Pred sam kraj priče, Minotaur

6. Kurziv je dodat.

7. Slobodan prevod.

se pita kako će izgledati onaj ko će ga spasiti. Napominje se da je jedan od muškaraca koji su stradali u Minotaurovom labyrintru „u smrtnome času“ prorekao da će i Minotauru doći izbavitelj.

Kako li samo izgleda moj izbavitelj?, pitam se. Da li je bik ili čovek?

Možda bik sa čovečijim licem? Ili je kao ja?

(Borhes, 2019: 68)

Ovim rečima protagonisti, njegova figura se otkriva. Nakon toga, sveznajući priovedač snažno, u dve rečenice, unosi precizno oslikanu sliku stvari: „Blesnu jutarnje sunce na bronzanom maču. Ni traga krvi više nije bilo na njemu“ (68). Tragovi krvi nestaju i tako označavaju Minotaurovo potpuno odsustvo. Slika destruktivnog čudovišta bledi i gubi se. U novom ključu, priovedač daje svoje stanovište o čudovištu - bik, bik sa čovekovim licem, ili izgleda poput Asteriona. Sve što se nakon tih nagađanja dogodilo, izraženo je eufemističkim izrazom. Priovedač preusmerava pažnju na sunce koje je najavilo dan, na sunce koje je simbol božanskog porekla čoveka.

Tezej, koji za Atinu predstavlja osvetnika, za Minotaura predstavlja izbavitelja. Tezejev komentar na kraju priče oslikava Minotaurovu odlučnost u iščekivanju izbavitelja, jer kako Tezej kaže: „Minotaur gotovo da se nije ni branio“ (Borhes, 2019: 68). Kada Tezej dođe u labyrin i ubije Minotaura, on pobeđuje zver, ali isto tako prevazilazi i smisao postojanja labyrintha. Labyrinth ostaje bez Minotaura. Minotaur ostaje bez labyrintha.

Borhes dovodi čitaoca do promenjene tačke gledišta jer nam u početku ne pada na pamet da zver može imati narativno „ja“. Tradicija nam je uvek davala Tezejevo stanovište. Sada, neočekivano, data nam je perspektiva Minotaura. Izokrenuta perspektiva nam nudi nova pitanja. Ono što se menja, jeste pitanje herojstva, pa se možemo zapitati: Ko je heroj u ovoj priči - ratnički nastrojen Tezej ili usamljeni Minotaur? Pojava usamljenog čudovišta nam, takođe, usmerava perspektivu ka drugačijem viđenju ove priče i samog labyrintha.

Lavirint, kao dom jednog bića, postaje nepodnošljivo obitavanje u svakodnevnom. Na taj način, Minotaur se približava ljudskom i povlači sa sobom najtragičniju crtu ljudskosti - usamljenost.

Literatura:

Anderson Imbert, Enrique. "Un cuento de Borges: 'La casa de Asterión'". 23.49 (1960): 33-43, onlajn verzija: http://revista-iberoamericana.pitt.edu/ojs/index.php/Ibero_americana/article/view/1947.

Borhes, Horhe Luis. *Alef*, preveo Aleksandar Grujičić. Beograd, 2019.

Borges, Jorge Luis. „La casa de Asterión”, onlajn verzija: <https://descargarlibrosenpdf.files.wordpress.com/2017/05/jorge-luis-borges-el-aleph.pdf>.

Frazier-Yoder, Amy, "The 'Incessant return' of the Minotaur: Jorge Luis Borges's 'La casa de Asterión' and Julio Cortázar's 'Los Reyes'". *Variaciones Borges* No. 34 (2012): 85-102, onlajn verzija: <https://www.jstor.org/stable/i24881602>.

Ramírez Caro, Jorge. „Un laberinto para jugar a soledad: 'La casa de Asterión' ”. Universidad Nacional de Costa Rica, 2005, 27-48, onlajn verzija: https://www.academia.edu/18874463/Un_laberinto_para_jugar_a_la_soledad_La_casa_de_Asterión.

Quintana Tejera, Luis, „La conciencia atormentado de un monstruo abandonado 'La casa de Asterión', Jorge Luis Borges”. *Culturales* Vol. VII, Núm. 14 (Julio-Diciembre de 2011), onlajn verzija: https://www.researchgate.net/publication/237038928_La_conciencia_atormentada_de_un_monstruo_abandonado_La_casa_de_Asterion_Jorge_Luis_Borges.

Yugoslav. Smrt i dokolica

(Slika i doživljaj Jugoslavije u romanu *Yugoslav* Ane Vučković)

Uvod

Negde u (ne)doba koronarnog kataklizmičkog udarca na planetu i liberalnog kapitalizma u kome čovečanstvo već dugo obitava, uzela sam roman Ane Vučković. Dok se poredak raspada na sastavne delove, jedino je smisleno bilo čitati kako se raspao jedan drugi svet, svet kakav smo i sami jednom poznavali, koji nas je oblikovao i po čijim smo se meridijanima kretali. Ona potka koja je suštinski povezala nostalgično iskustvo „bivše Juge“ i pandemijsku stvarnost današnjice jesu tektonski poremećaji, oni dubinski grčevi i napor iznutra da se porodi, u samrničkim grčevima ili porodajnim mukama, jedan novi svet. Poslednje, ali najbitnije: povezala ih je smrt, kao jedina konstanta za koju se svako od nas grčevito hvata kada se čitavo njegovo postojanje dovodi u pitanje i kada se nalazi u onoj liminalnoj poziciji, na međi svetova i gotovo pelivanski pokušava da opstane i traje.

Yugoslav. Ana Vučković.

Malo toga ohrabruje kao autentični ženski glasovi koji su se nedavno javili da iznova opišu i vrednuju jugoslovensku pozornicu - popriše krvavih ratova devedesetih. Lana Bastašić (*Uhvati zeca*), Andrea Popov Miletić (*Pioniri maleni, mi smo morska trava*) i Ana Vučković (*Yugoslav*) unisono su se uhvatile u koštač sa davno rashodovanom i toliko puta rabljenom tematikom. Kao da su autori iznova počeli da iščitavaju Jugoslaviju u novom ključu te smo gotovo istovremeno dobili i ostvarenja: *Po šumama i gorama* Milenka Bodirogića, *Mulat albino komarac* Steva Grabovca i *Ništa lakše od umiranja* Elvedina Nazirovića. O postapokaliptičnom, postratnom, distopijskom društvu koje nam je svima dobro poznato progovorili

su iz drugih perspektiva, drugim glasovima, sa drugim ishodištima na umu.

Fizički udaljena od izvornog grotla sukoba, Ana Vučković nam u svom romanu *Jugoslav* (u izdanju Partizanske knjige), koji se našao u najužem izboru za ovogodišnju NIN-ovu nagradu, nudi nove, sveže ideje i impresionistički manir; fokusira sećanje, mit, simbol, namesto uzročno-posledičnih činjeničnih izlaganja. Ono što nju zanima jeste meta-stvarnost, meta-Jugoslavija, kao vid poetske nadogradnje stvarnosti, koja priču o Jugoslaviji čini bližom i razumljivijom savremenom čitaocu.

Jugoslavija kao atmosfera. Kompozicija.

Jugoslavija koju poznajemo popriše je krvavih sukoba i pozornica bestijalnih ratnih zločina, razorena, rasparčana i urušena. Pred čitaocem se, nasuprot ovom tematskom horizontu očekivanja, otvaraju stranice floberovske proze: naizgled ni o čemu ne govoreći, autorka tematizuje zapitanost nad ponorima ljudskog bića i ljudske egzistencije. Čitav roman koncipiran je, zapravo, kao komplikacija porodičnih priča i uspomena, vinjeta. Autorki nije bitno razmatranje socijalne ili političke razine, već detalji, slutnje, utisci, otkrivanje damara bića u nebiću, igre senki po zidovima, sećanja. Kao da je namesto radnje u romanu došao - utisak, a namesto uzročno-posledičnih veza - fluidnost. Iako ima elemenata bildungsromana, čini nam se da je ovo zapravo roman atmosfere: kamerne atmosfere popodnevne dremke u porodici srednje klase u Beogradu pre građanskog rata, onog najkrvavijeg. Motivi koje autorka obrađuje poput banalnih su prizora sa slikama majstora rokokoa: čerečenje pečenog pileteta, krilca iz supe, kult ležanja, novogodišnji bečki koncert, pospani suton i žega, spori tempo socijalističkog radnog staleža, povratak sa posla u tri popodne, protezanje u krevetu, letargija; svi kao da, međutim, slute i najavljuju tragičan kraj. Gotovo je nemoguće postojanje sistema u kome bi se funkcionalo po jugoslovenskom modelu. Junaci figuriraju gotovo kao komični klovnovi uljuljkani u jednom poretku, bezbrižni poput likova sa znamenite Fragonarove ljljaške. Dvoznačnost naslova - Jugoslavija kao zemlja (i ideja) koja više ne postoji i jugoslovenstvo kao nacionalnost o kojoj se više ne

izjašnjava, ali i Jugoslav kao ime koje se više ne nadeva deci, ukazuje na osnovno osećanje u romanu: osećanje nepripadanja, nestajanja, nostalгије; osećanje identitetske krize.

Ma kako atmosfera bila važna za koncept i strukturu samog romana, ono što fragmente sećanja drži u amalgamskom jedinstvu svakako je smrt junakinjinog oca i istovremeni raspad države u kojoj je živela. Paralelizam dve teme očit je i naglašen i konstruktivan: on pokreće radnju napred, ka misaonom vrhuncu i potom ishodištu. Motiv kiše sa početka, poput znamenite Prustove madlenice, budi čitav asocijativni niz vezan za smrt i otvara čitav roman u htoničnom, katabazičnom klijuču. Fizička smrt oca prepliće se na neobičan način sa telesnim, čulnim motivima, Eros i Tanatos naporedo objašnjavaju nestajanje. Na konstataciju o smrti i kiše koja spira očev pepeo, nadovezuju se izrazito telesni motivi seksualnog odnosa, mesa, mesare, džigerice, trčanja i fizičke snage, hrskavice. Stiče se utisak da junakinja oseća svoje telo u naponu snage u trenutku kada svedoči o „potoku pepela“ koji spira telo oca i potire dokaze o njegovom fizičkom postojanju.

Autorka će motiv traganja za fizičkim dokazima postojanja varirati dalje u romanu i potom ga njime i završiti, formirajući prstenastu strukturu. Katarzično gubljenje identiteta na kraju zapravo je njegovo rastakanje, utapanje u zajedničkom identitetском profilu sa ocem i Jugoslavijom. Autorka u sebi pronalazi sve više predaka i njihove krvi, sve više očeve esencije, sve više Jugoslavije i na kraju kreira jedan novi identitet koji svedoči o neprekidnom trajanju i fluidnosti. Asocijativnim kretanjem od cvetova sa hercegovačkog krša koji dobijaju ružičastu boju, „kao sluzokoža, bujanje, kao kada bujaju zločudne ćelije“ (Vučković 1: 105) dolazimo do ponovnog spoja Erosa i Tanatosa, onog istog sa početka i do katarzične svesti o prisustvu oca u njoj i u svemu: „ti si živa uspomena, tvoje telo vibrira njegovim prisustvom, on vibrira u tvojim gestovima, uhvatиш na fotografiji njegovu grimasu“ (isto, 105). Nit trajanja nastavlja se u poslednjem poglavljju, gde junakinja u svom sinu prepoznaće lik svog oca. Motiv smrti vizualizuje pritom kao toskanske vrtove iz filmskog kadra, dajući jednu kosmičku, univerzalnu atmosferu bez vremenskih i prostornih koordinata.

Jugoslavija kao mit. Bezvremenost.

Iskustvo Jugoslavije nije dato neposredno, već sa vremenske i prostorne distance, podvrgnuto procesu mitske transpozicije. Autorka se u romanu prema čitavoj Jugoslaviji odnosi kao prema simbolu, traumi i incidentu u vremenu, a ne kao prema istorijskoj epohi. Trauma jedne generacije, trauma gubitka roditelja, trauma nestajanja i rastakanja (motiv kiše sa početka) konstitutivni su elementi romana. „Moje realno iskustvo Jugoslavije je kratko i gotovo da ga se ne sećam. Mnogo važnije za mene je to mitsko i nedozivljeno, iz priča mojih roditelja, sa reklama, iz spotova, sa stare ambalaže, filmova, ikonografije, ali i neki moji zamišljani doživljaji celog tog sveta. Oni su meni jednako važni, ako ne i važniji od onog faktičkog sveta“ (Vučković, 2).

Elementi sećanja, porodičnih priča, urbanih legendi, mozaično se uklapaju gradeći mitsu sliku bivše Juge, socijalističke utopije. Toponiimi poput Makarske, Brača i Hvara, legendarnog Mašinca, ali i malvazije; kimono, pliš, ploče, italijanske cipele, zajedno poput kaleidoskopa grade ikonografiju tog visokostilizovanog sveta prošlosti. Simboli pop kulture osamdesetih utkani su u tekst i podtekst romana, poput retro suvenira iz socrealističkih hotela. Nebrojeno je referenci na popularnu kulturu Jugoslavije, naročito u poglavlju „Tanjir“, koncipiranom od delića sećanja, porodičnih priča ispričanih kroz alkohol i glasnu muziku na žurkama po salonskim stanovima. Jugoslavija je ovde predstavljena poput mozaika uspomena na šestoaprilsko bombardovanje, na partizane i streljanja, na pankeraj i pink kimono, na čitav vinski podrum malvazija, rubina, vranaca i tikveša, na cigane i grobare, Brač i Hvar, porcelanske tanjire, Krt i Mašinac, emisiju „Trezor“, ono čuveno „nećemo o politici“, ploče Pink Flojda i Dženezisa, staklene „Knjaz Miloš“ flašice kisele vode; na Makarsku i Nikšić, salonske stanove i piljevinu iz podruma, „Povratak u Idn“ i Solunski front, na sve one suprotnosti koje su se nadograđivale kako bi sagradile tu čuvenu ikoničnu „bivšu Jugu“, taj višak u vremenu i prostoru.

Ovaj motiv stvari i njihove emocionalne fetišizacije nije vezan samo za zemlju, već i za oca i tematizovan je u poglavlju „Ormar“. Očeva odeća i njen miris kao jedini relikt njegovog bitisanja na

ovom svetu junakinja tumači kao njegovu esenciju. Iako je poglavlje koncipirano kao oda stvarima, dakle materijalnim reliktima bića, ono je ujedno i mesto sa najjačim emocionalnim nabojem; mi zatičemo junakinju zgrčenu među garderobom u očevom ormaru, pokušavajući da zadrži očevu esenciju, miris njegove kože, sakoa, pliša, kaputa, „trusardija”; pokušava da nađe smisao u materijalnom kao negaciji smrti. U ovom ključu može se razumeti i konstitutivno važan motiv kimona, kao oznake srednje klase. Kimono, tematizovan u istoimenom poglavlju, postaje simbol dokolice osamdesetih, socijalističke bezbrižnosti, zavaravanja; simbol malograđanske naivnosti neposredno pred jedan veliki krvavi raspad. Ta svilena kimona izvezena japanskim motivima suštinski su važna za junakinju; nose jak emotivni nabolj, jedini su vizuelni identitet majke. Međutim, ona simbolizuju i jedan izmaštani, neodrživi poredak u kome se radilo od sedam do tri i negovao kult ležanja, izležavanja, protezanja, dokolice, letargije i popodnevne žege.

Na kraju romana, paralelno sa katarzičnim očima u titrajima života budućih generacija, reinkarnira se i lagodni život Jugoslavije. Na taj način oba motiva koja sa sobom podrazumevaju nestajanje - motiv očeve smrti i motiv raspada države u kojoj je živeo i u koju je naivno verovao, uokviruju narativni tok i zatvaraju lelujavo meandriranje teksta dajući mu smisalo ishodište. Jugoslavija je ovde prikazana na neobičan način, opredmećena kroz naizgled banalni motiv sendviča, onih čuvenih rođendanskih iz devedesetih, onih koji su se jeli u kolima tokom putovanja na more, ali i onih posebnih, koje je tata pravio. Poput tog jedinstvenog tatinog sendviča sa čokoladom, i život se shvata kao nešto izvan, nekakav višak, neko kretanje izvan običnosti, prosečnosti i osrednjosti; svojevrsna meta-stvarnost. „Daj mi Jugoslaviju, gde je bilo posla i zabave, i gde smo sve mogli, daj da ne liči na život” (Vučković 1: 112). Jugoslavija je, dakle, bila izmaštana utopijska kreacija, jedna konstrukcija naših sećanja, naivnih iluzija, onog viška vremena i egzistencije. Roman ne predstavlja jalovu jugonostalgiju, već književno plodnu svest o tome da je Jugoslavija projekcija i da kao takva nastavlja da živi u ovom romanu, u priči, u sećanjima na detinjstvo.

„Ako govorimo o Jugoslaviji, ona i dalje postoji, ne samo kao simbol, već zaista i dalje postoje ta jezera i reke i brda, samo su

granice drugačije. A granice su konstrukt. Svi mi živimo kroz simbole, samo je pitanje kako ih ljudi čitaju. Mitsko nam je važnije od realnog upravo zbog te dodate vrednosti" (Vučković, 2).

Jugoslavija i otac.

U romanu Ane Vučković nema velikih likova, nema div junaka, tragičnih sodbina i dramatičnih događaja, nema hibrusa ni hamartija. Zapravo, tematizuju se sređeni životi beogradskih šmekera. Otač, majka, glavna junakinja, Mirjana, sve su ovo glasovi koji nam se javljaju iz daljine, iz prošlosti, više su odjeci nego što su stvarni. Sve ih vidimo isključivo iz dominantne perspektive glavne junakinje. Ona nam ih prikazuje kroz stvari, metonimijski: oca kroz sakoe, meke italijanske cipele, trusardi; majku kroz svilena kimona izvezena japanskim zmajevima; baku kroz teglu džema od šljiva sa čokoladom; Mirjanu, očevu prijateljicu, kroz tigraste baletanke. Uopšte, ovaj neobični postupak portretisanja junaka kao da referiše na površnost i lakoću postojanja, na pop kulturu, na fasadu i kao da se zapravo ironički određuje prema Jugoslaviji kao izmaštanom konstruktu, šarenom celofanu šećernih bombona.

Lik oca dalje upoznajemo kroz neke tipične topose i ikonografiju Jugoslavije, oni postoje paralelno sa njim i neraskidivo su uvezani. O njemu znamo da je kao student iz unutrašnjosti došao u Beograd da studira, da je kao inženjer proputovao svet i dugo radio u Iraku, da je bio kicoš i voleo italijanske cipele, sakoe i kapute; da je mrzeo gradski prevoz, voleo da vozi, odlično poznavao grad; da je voleo Olivera Dragojevića, Iglesijasa, Bočelija u „Karuzu“. Saznajemo da se potom razboleo od raka, postao tehnološki višak, suočio se sa obijanjem pragova biroa rada, bombardovanjem, nemaštinom i sankcijama. Kao tipični predstavnik zlatne socijalističke omladine pokazuje, poput čitave svoje generacije, začudujuću naivnost i manjak svesti i razumevanja pred tragičnim krajem Jugoslavije. Nesnađeni, uljuljkani u utopiju socijalističkog raja, ne uspevaju da se uklope i razumeju i umiru. Autorka to opisuje gotovo kao pošast mitskih dimenzija:

„...mi ćemo se snaći sami, ali oni, naivni i nevini, oni ne znaju šta ih je snašlo, umiru s pedeset i kusur, užasnuti što su tehnološki

viškovi i što više nema malvazije njihove mladosti, i nema hlada Makarske, a najlepše je more uz šumu. Ali nisu mogli sve vreme da nas kriju i čuvaju, ne možeš da lažeš veliko dete da nisi nezaposlen i bolestan, da te nisu ubili tvoja Jugoslavija, i ideali, i poslovni ručkovi, i dodaci na platu kojih nema, i sakrivanje da te ne mobilišu, i smrti prijatelja, i raspad i raskol" (Vučković, 1: 50).

Ključno za razumevanje romana jeste povezanost oca i zemlje: naime, autorka je imala namjeru da opiše svog oca, međutim nju zanima i čitava tragična, postradala generacija koju simbolično predstavlja izmaštani Yugoslav, nerođeni sin bakine prijateljice poginule u bombardovanju. Otac se tu samo uklapa u čitavu mozaičnu skupinu svojevrsnih Kandida koji su uložili najbolje godine života da ni iz čega stvore jednu iluziju, koja će se zatim urušiti pred njihovim zabezecknutim pogledima odnoseći i njih sa sobom.

Kako se roman bliži kraju, sve je veće insistiranje na odnosu oca i kćerke. Vidimo ih kako kolima prolaze kroz Jugoslaviju na putu do mora i kako se gledaju u bolnici, u predsmrtnom delirijumu. Tek tada, u poslednjim poglavljima, eksplisitno se govori o smrti, bolnici, bolesti oca, ali na posredan i deparatizovan način, kroz auditivno-vizuelne senzacije i banalne motive hrane, gojenja, čerečenja pileta, dakle: fizičkog, ogoljenog života. Istovremeno, junakinja se sve više identificuje sa ocem, sve više govori o „našem”, o onoj zajedničkoj esenciji za kojom je toliko tragala na početku. Uspostavlja kontinuitet sa precima, sa hercegovačkim tlom, tu genetsku, fluidnu nit koja povezuje očevu esenciju iz prošlosti sa potomcima, sa njom samom. Oca prepoznaje u svojoj dramatičnosti, dramatičnom osećanju Jugoslavije, plahovitosti, napetosti, snazi; vidi ga u odrazu u ogledalu, u bokserskim nosevima, u dugim hercegovačkim udovima, u kojima nastavlja da traje.

Mirjana i Jugoslavija u njoj.

Očevu prijateljicu, Mirjanu, upoznajemo preko ekscentričnih cipela koje pričaju neobičnu životnu priču iz neobičnog ugla, odozdo, iz iskrivljene i bizarre perspektive. Otkud u ovom romanu bez velikih jasno izgrađenih junaka, u romanu glasova, ovako upečatljiv i plastičan lik očeve prijateljice, koja gotovo da podseća

na junakinju zasebnog mikroromana? Namah se stiče utisak da i Mirjana, poput znamenite Ines iz pesme Arsenija Dedića, figurira kao simbol generacije. Mirjana nosi sa sobom onaj konstitutivni motiv preplitanja Erosa i Tanatosa sa početka romana i čitavo poglavlje je zapravo razrada tog u ranijem tekstu spominjanog ili variranog motiva, obrađenog kroz motiv krvi koja teče kroz nabubrele vene; one sugerišu bujni život, fizičku snagu, ali i svest da će jednom prestati sa radom, da smo konačni i smrtni. Upravo takva je i Mirjana: žena burnog karaktera, koja živi razuzdanim životom, sve suprotno od malograđanskih normi mirnog i urednog jugoslovenskog života koji se naratorki nudi. Mirjana je i negacija te i takve Jugoslavije i mogućnost jednog drugaćijeg ishodišta. I kad sve bude izgubila i kad sve bude nestalo i urušilo se u tom prahu i pepelu starih fotografija, Mirjana će imati priču da dokaže svoje postojanje. Autorka nam na vrednosni pijedestal ne postavlja život, već - priču o životu. Imperativ kojim se pritom služi u obraćanju Mirjani sugeriše nam da je to i životni kredo nje same, ono što za nju ideja Jugoslavije predstavlja:

„Nikada ne zaboravi, smrt polako kolje i po Sijeni i po beogradskom gradskom prevozu, ali pusti sad to, nego sad kad se vratiš kući, spusti kese, pa sipaj sebi piće, Mirjana, nešto kratko, ili što se pije u širokim čašama, pa sedi na rub sudopere ili na radni sto, mlati nogama, kao kad si imala dvadeset. Jebe ti se što se rasuo krompir po tepihu, koga briga za mrtve krompire. Važni su ručkovi i seks, i da te opriji vino, i da se zarumeniš, i važni su u životu doživljaji“ (Vučković, 1: 54).

Život sam nije ono čemu naratorka teži, već njegova nadogradnja; pun, do kraja proživljen i autentičan život kojim živi Mirjana i iza koga ostaje priča. Život koji u sebi spaja dualne principe, gotovo sumatraistički meša Toskanu, Beograd i hercegovački krš, stvaranje i razaranje, burne uspone i strmoglave padove. Čitav kosmos u Mirjani, i čitava Jugoslavija u čoveku, a ne izvan njega.

Epilog. Napomene o stilu i smislu.

Ana Vučković piše iz neutražive potrebe da zadrži uspomene, da se suprotstavi rastakanju i propadanju. U romanu pratimo junakinjin tok svesti i fluidno kretanje kroz vremenske i prostorne ravni. Služi

se analepsom kako bi nas vraćala u prošlost, u očevu mladost, u doživljaje svoje bake, mladalačke avanture očeve prijateljice, život predaka, u detinjstvo. Ona je svojevrsni hroničar jednog vremena i jedne generacije; povezuje tačke u vremenu i prostoru asocijativno, kreće se slobodno i lako kroz slagalicu sećanja. Česta su i brza izmeštanja i lutanja u gotovo sumatraističkom ključu: smenjuju se zatalasani prostori Toskane sa hercegovačkim kršom i beogradskim urbanim pejzažima. Ovim neočekivanim i konfuznim smenama autorka ilustruje traganje i kopanje po sopstvenoj duši u pokušaju da uhvati i zadrži konce očevog postojanja, a na koncu i sebe; da zaustavi kišu koja neprestano pada i spira i raznosi očev pepeo.

Yugoslav je sumanuto lični roman, u kome se junakinja ogoljuje i nudi svoj unutrašnji kosmos, kako bi zacelila rane sebi i drugima, podigla spomenik izgubljenoj generaciji Jugoslava i pronašla oca, ali i Jugoslaviju u sebi: kao sopstvenu projekciju, kao način života. Postupkom koji povremeno gotovo da podseća na filmsko kadriranje, autorka fokusira detalje, naizgled banalne, naizgled beznačajne, ulančava ih i tako gradi fino tkanje ovog obimom nevelikog romana. Lišen patetike, istorije, politike, nametanja vrednosnih sudova, *Yugoslav* nam priča priču o jednoj zemlji koje se sećamo iz detinjstva, o jednom fiktivnom i mitologiziranom toposu, izmeštenom iz stvarnosti, koji nastavlja da traje kao konstrukt i projekcija.

Na kraju, može se na mahove učiniti da autorki nedostaje hrabrosti da nijansira lik oca, da prikaže njegovu mračnu stranu, da iznese tamne strane njihovog odnosa te da figuri oca u romanu nedostaje dubine. Međutim, u delu se svakako primećuje autorkin ironični otklon od površnosti i zabluda generacije kojoj otac pripada; sva ta garderoba, kupovina, Trst, reklame i pop kultura u njoj istovremeno bude podsmeh i slutnju nečeg što će poput mitske poštasti nastupiti i odneti sa sobom i salonce i Makarsku i mamin kimono. Drugim rečima: zadržala se na fasadi, utiscima, nostalgičnim sećanjima, atmosferi, ali to je ono što Jugoslavija i jeste bila: jedna lepa pozornica, Titanik koji tone, sa punim potpalubljem nezadovoljnih putnika i onima sa skupljim kartama koji ispijaju malvaziju, ne sluteći ledeni breg u daljini.

Literatura:

(Vučković, 1) Vučković, Ana. *Jugoslav*. Kikinda: Partizanska knjiga, 2019.

(Vučković, 2) Vučković, Ana. „Jugoslavija i dalje postoji, samo su granice drugačije”. Preuzeto 10. 9. 2020. sa <https://www.danas.rs/kultura/jugoslavija-i-dalje-postoji-samo-su-granice-drugacije/>

Republika Srbija
Ministarstvo kulture i informisanja

Pokrajinski sekretarijat za kulturu,
javno informisanje i odnose s
verskim zajednicama

Ovaj broj časopisa *Ulaznica* objavljen je uz pomoć Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, javno informisanje i odnose s verskim zajednicama.

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

82+3

ULAZNICA : časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja / glavni urednik Vladimir Arsenić. – God. 1, br. 1 (1967)– . – Zrenjanin : Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, 1967–. – 24 cm

Pet brojeva godišnje
ISSN 0503-1362

COBISS.SR-ID 9987330

Ulaznica

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja,
Zrenjanin, god. LIII, decembar 2020.
broj 256

Izdaje Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, Zrenjanin. Izlazi pet brojeva godišnje. Cena po jednom primerku 200,00 dinara, godišnja pretplata 1000,00 dinara (za inostranstvo 2000,00 dinara). Pretplatu slati na žiro-račun broj 840-31013845-23 Gradke narodne biblioteke sa naznakom za „ULAZNICU”.

Rukopise slati na adresu: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, Trg slobode 2, 23000 Zrenjanin, otkucane, odnosno odštampane ili u elektronskom obliku, sa naznakom „za ULAZNICU”

Rukopisi se ne vraćaju.

Telefon: +381 23 566 210

e-mail: biblioteka@zrbiblio.rs
zrulaznica@gmail.com
ulaznica@zrbiblio.rs

Tehnička priprema: Vladimir Tot
Štampa: Gradska narodna biblioteka
„Žarko Zrenjanin”
Zrenjanin

